

TÖRÖTT LEVÉLHEGY A BARLANGBÓL

A miskolci Herman Ottó Múzeum régészeti gyűjteményében több Bükk hegységi barlang leletanyaga is megtalálható. E lelőhelyek középső paleolit, 130 000-40 000 éves, valamint felső paleolit, 40 000-10 000 éves leletgyűjtéseket tartalmaztak. A középső paleolit leletek a Moustéri-, Jankovichi-, Bábonyi- és a Taubachi-, a felső paleolit leletek a Szeleta-, az Aurignaci- és a Gravetti-kultúrák emlékei. Ez a hét régészeti kultúra különböző arányban fordul elő a leletanyagokban. Legnagyobb számban a Moustéri és a Szeleta képviselteti magát.

A törött lándzsahegy. Az ilyen babérlevél alakú hegyek a Szeleta-kultúra legjellemzőbb eszközei

A Bükk hegység eddig ismert szeletai leletei között található egy olyan törött, babérlevél alakú, pattintott lándzsahegy is, amelynek darabjaira a Herman Ottó Múzeum leltárkönyvi bejegyzései alapján külön-külön találtak rá a régészek. Az alsó rész a Mexikóvölgyi-barlangból az 1924-26-os ásatássorozaton került elő, míg a felsőt a Diósgyőr-Tapolca-barlangban találták 1932 és 1936 között. A leleteken látható új, 1953-tól alkalmazott leltári számok szintén e két lelőhelyre azonosítják az összeilleszthető lándzsahegy részeit.

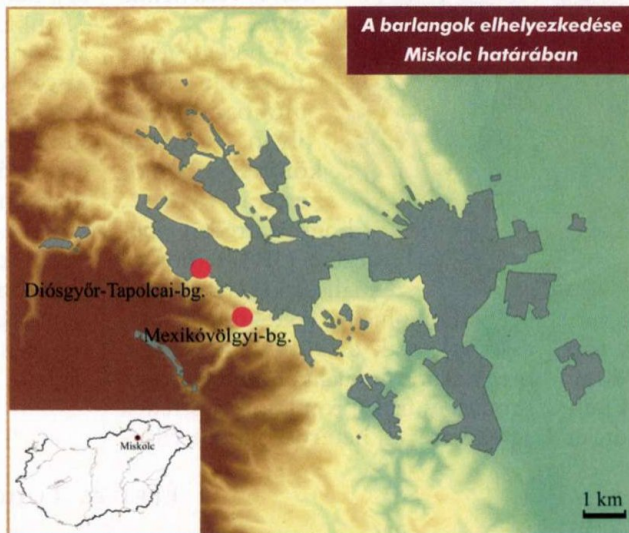
Eltűnt barlang

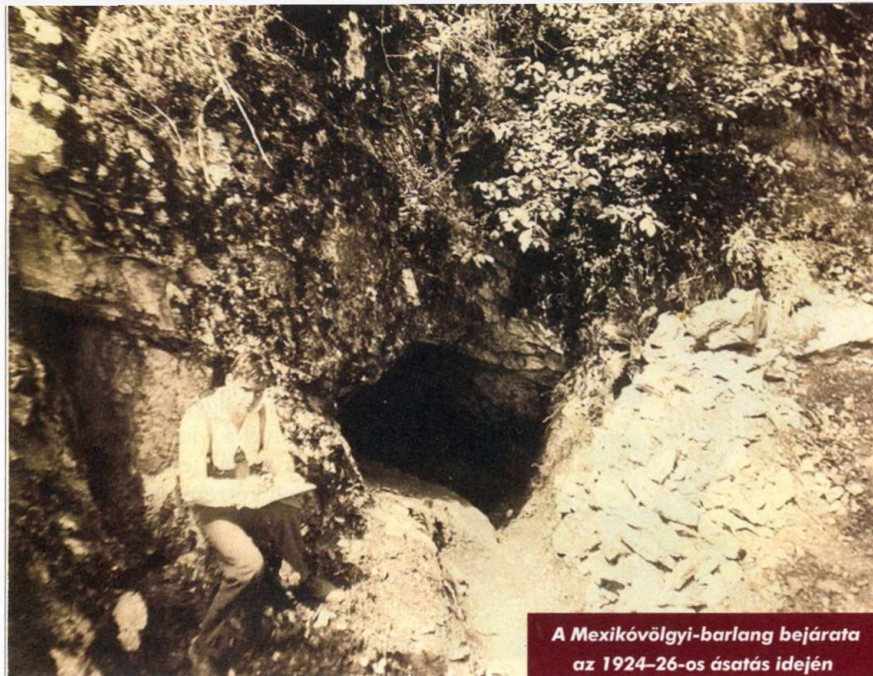
A Mexikóvölgyi-barlang a Miskolcra Bükkszentlászló felé vezető út jobb oldalában feküdt, a Mexikó-forrás felett 80 méterrel. Ez a barlang, sajnos, nem sokkal az említett ásatás után a kőfejtés áldozata lett. Mindössze egyetlen tereméből állt, hossza 6 méter volt, szélessége pedig 4,5 és 8 méter között változott. Az egyetlen, több szakaszban

végzett feltárását 1924 és 1926 között Hillebrand Jenő és Saád Andor vezette. Az ásatók a kutatás során 5 méter mélységig jutottak az üledékben, sziklafeneket azonban sehol sem értek. Az üledék hat (humusz-, vörösesbarna agyag, sötétszürke agyag, barna agyag, tufa- és világosszürke agyag) rétegből állt. A rétegekben tűzhelynyomokat, pattintott kőeszközöket és állatcsontokat találtak. Az állatcsontok és a kőeszközök nagy része a negyedik rétegből került elő, egy-két darab a harmadik és a hatodik rétegből származik. A jég-

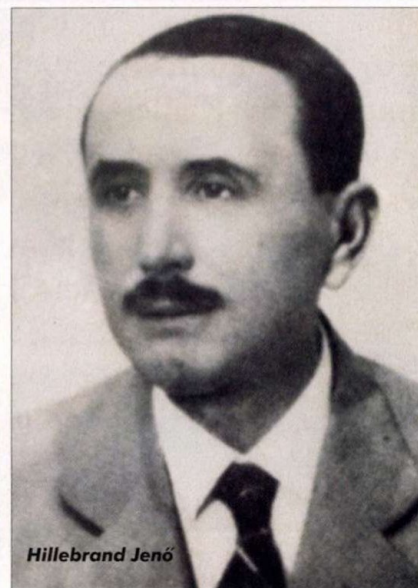
korszaki faunában a csontok alapján a barlangi medve több mint 95 százalékban képviselteti magát, szórványosan óriásgím és gímszarvas is előfordul. A kőeszközök nagy része a tűzhelyek környékén feküdt. Míg a harmadik rétegben felső és középső paleolit jellegű pattintott kövek, a negyedik és hatodik rétegben kizárólag középső paleolit, Moustéri típusok fordulnak elő. A pattintott kövek nyersanyaga 95 százalékban a kizárólag Bükkszentlászló határában gyűjthető úgynevezett üveges kvarcporfir.

A Diósgyőr-Tapolca-barlang a diósgyőri vár mellett a sziklafal oldalában nyílik. Ma a diósgyőri strand területéhez tartozik. A barlang 70 méter hosszú a mellékjára táival együtt, 7 méter szé-

A Mexikóvölgyi-barlang bejárata az 1924–26-os ásatás idején

Hillebrand Jenő

les és két csarnokból áll. Az első ásásokat még 1882-ben Szendrei János végezte. Ő csupán a fosszilis csontokat ismerte fel az üledékből, a pattintott kőeszközöket nem. Később, 1932 és 1934 között Saád Andor folytatott itt ásásokat. A kitöltést két rétegre osztotta, egy barna alsóra és egy szürke felsőre. Az ásás mindössze 4 négyzetméteres felszínre szorítkozott, de még így is 1200 darab pattintott követ tárt fel állatcsontok kíséretében. Megfigyelései szerint az alsó, barna rétegből a Szeleta-kultúra eszközei kerültek elő két szintben, míg a felső, szürke réteg egy másik kultúra emlékeit rejtette. Ez az egyébként felső paleolit régészeti kultúra, ma már tudjuk, a Gravetti.

A kőnyersanyagok nagy része, a Mexikóvölgyi-barlanghoz hasonlóan, üveges kvarcporfir. Levélhegyünk alsó része ebből az ásásból, a barna rétegből került napvilágra. Az állatcsontok nagy része barlangi medve, de az ásatók ló-, mamut- és dínómaradványokat is találtak. A botanikai vizsgálatok szerint az ősember itt tartózkodása idején a tájat a fenyőfélék uralták.

Nyújtottak és szimmetrikusak

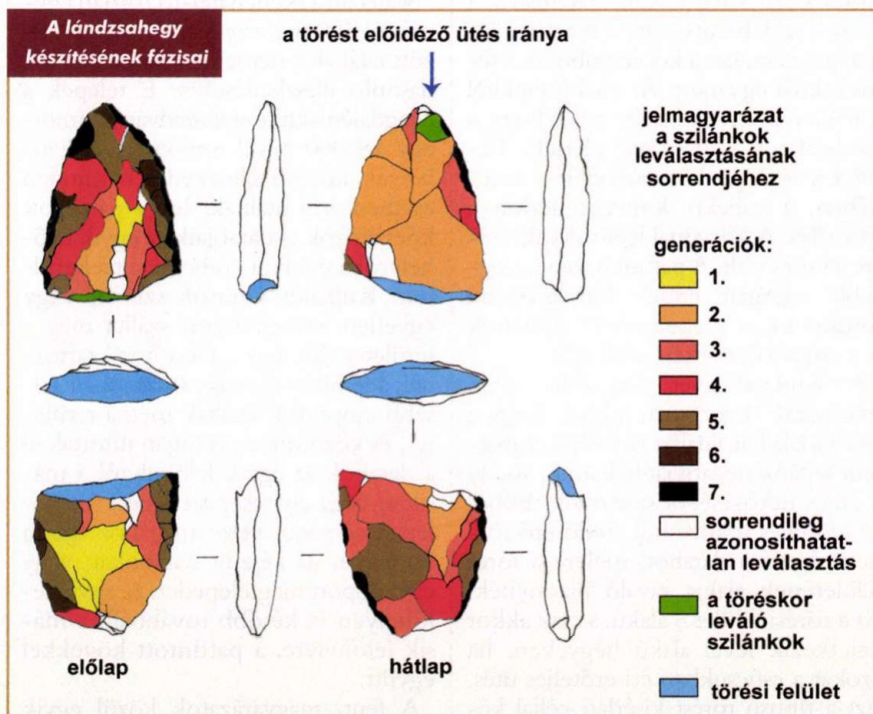
Utoljára 1973-ban Hillebrandt Magdolna vezetésével zajlott ásás a barlangban. Két szelvényben dolgoztak. Az egyikben négy, míg a másikban öt réteget azonosítottak. Mindkét szelvényben a harmadik rétegből középső paleolit és Gravetti-eszközök keverten kerültek elő. A negyedik rétegben

középső paleolit, moustéri-eszközök, a II. szelvény ötödik rétegében pedig szintén középső paleolit, a Taubach-kultúra leletei feküdtek. Az állatcsontok alapján az ötödik réteg kora az utolsó interglaciális időszakra tehető (130 000–70 000 éve), amely a mainál melegebb periódus volt. A pattintott kőek nagy részének nyersanyaga elsősorban porfir, másodsorban üveges kvarcporfir.

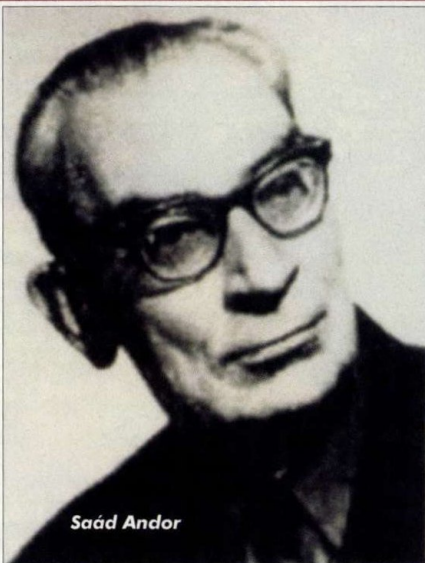
A lelet Bükkszentlászló közelében, a Kaán Károly-forrásnál található üveges kvarcporfir kőzetből készült. Ez a kőzet a Bükk-vidék legjobb minőségű pattintásra alkalmas nyers-

anyaga. Éppen ezért rendszeresen előfordul őskori lelőhelyeken a középső paleolitikumtól kezdve a paleolitikum végéig. E kőnyersanyag gazdag jelenlétét a Nemzeti Múzeum munkatársai nemrég mutatták ki cserhádi lelőhelyeken is, 180 kilométerre a Bükktől, sőt, szórványosan a Dunántúlra is eljutott.

A törésnél összeillesztett két darab szépen kidolgozott kőeszközt alkot. Formája a Szeleta-kultúra babérlevél alakú lándzsahegyeivel azonos. A szeletai babérlevél alakú hegyek, mint ahogy nevük is utal rá, nyújtottak, szimmetrikusak és csúcsban végződ-

A Diósgyőr-Tapolcai-barlang belseje
az 1932–34-es ásatás idején

Sándor Andor

szült vadászfegyvereken többször is kimutatták, amikor azok dobás vagy erőteljes egyenes irányú döfés közben eltörték.

Távoli lelőhelyek

nek, alsó részük pedig lekerekített. Kidolgozásukra jellemző a bifaciális megmunkálás. Ez azt jelenti, hogy mindkét felületükről pattintottak le szilánkokat azért, hogy elérjék a kívánt formát.

A lándzsahegyen kiválóan megfigyelhetők a készítés egyes fázisai. Egy nagyobb kvarcporfir-szilánkot kiválasztottak, majd a formát pattintással alakították: egy kő-, fa- vagy agancs-ütőeszközt kalapácsként használva a szilánk széleire ütve eltávolították a felesleges részeket a körvonalból és a felületekről egyaránt. Az első ütésekkel a felületeket munkálták meg, hogy a lándzsahegy vastagságát elérjék. Ezután, a végleges körvonal elérése érdekében, a szélekre koncentráltak a formálás. A körvonal legfontosabb része a csúcs volt. A pattintás során a legtöbb energiát ennek kidolgozására fordították, s a legutolsó leválasztások is a csúcs környékén találhatók.

A lándzsahegyet elkészülte után használták. Ezt onnan tudjuk, hogy a csúcának hátoldalán egy olyan kipattant szilánk negatívját láthatjuk, amely a csúcs ütközéséből származik. Ebből az erőteljes ütközésből eredő erő törhetett ketté a darabot, melyre a törés felületének alakja kiváló bizonyíték. Ez a törési felület S alakú, s csak akkor keletkezik levél alakú hegyeken, ha azokat a csúcukban éri erőteljes ütés. Ezt a típusú törést kísérleti céllal ké-

A két barlang között 1,5 kilométer a távolság. Korábban Svájc és Dél-Németország (Geissenklösterle, Brillenhöhle, Hohlen Fels) területén is kerültek elő hasonló leletek. Ez utóbbi barlangok egy 3 kilométeres körben található. Innen főként egymás után leválasztott szilánkok és pengék felületi illeszkedései ismertek. A leletek a Gravetti-kultúrához tartoznak, 26 000–23 000 éves periódusból.

Svájcban a Neuchatel-tó partján egymástól 300 méterre lévő két telep között találtak a németországi példákhoz hasonló illeszkedéseket. E telepek a Magdaléni-kultúra maradványai mintegy 18 000 évvel ezelőtről. A lelőhelyek közötti illeszkedések minden esetben arra utalnak, hogy pattintott kőeszközök és darabjaik az egyik lelőhelyről a másikra emberek által kerültek. Külföldi kutatók szerint vagy egyetlen embercsoport szállta meg a területet, így egy „táborhoz” tartoznak a lelőhelyek; vagy különböző, kisebb csoportok szállták meg a területet, és közöttük csere útján jutottak el a darabok az egyik lelőhelyről a másikra; vagy egy csoport újbóli megtelepedése során vette magához újra a korábban itt készült darabokat; vagy egy csoport megtelepedett az egyik lelőhelyen és később továbbállt a másik lelőhelyre, a pattintott kövekkel együtt.

A fenti magyarázatok közül egyik

sem igaz a бүккі leltre, mert a leletanyagok jellemzőiből láthatjuk, hogy a Mexikövölgyi-barlangban a szeletai megtelepedés hiányzik, míg a Diósgyőr-Tapolca-barlangban megtalálható, tehát ugyanaz az embercsoport nem szállhatta meg a két barlangot. Valószínűsíthető hogy a diósgyőri szeletai csoport egy rövid látogatás során vitte magával és hagyta a törött darabot a Mexikövölgyi-barlangban; s az is, hogy – mivel a Moustéri idősebb a Szeletai-kultúrától, tehát a levélhegy még nem volt készen a Moustéri бүккі élete idején – a Gravetti-csoport Diósgyőr-Tapolca-barlangi megtelepedése során talált rá a törött levélhegy darabjára, és vitte magával a Mexikövölgyi-barlangba, ahol szintén megtelepedett. Mivel levélhegyünk egy szeletai vadászeszköz, amely vadászat közben is eltörhetett, a törött alsó részt a nyélből kifogva otthagyták a vadászat helyszínén (Mexikövölgyi-barlang) és a hegyes csúcscsúcsot visszavitték a diósgyőri szálláshelyre.

Magyarországon ez az első olyan eset, amikor egymástól viszonylag nagy távolságban lévő lelőhelyek leletei között illeszkedést lehet kimutatni. Ám, sajnos, a levélhegy diósgyőrtapolcai felét nem említik az ásatások publikációjában. A mexikövölgyi félről valószínűleg ez nem mondható el, hiszen az ásató említ egy figyelemre méltó kvarcporfir darabot, ám a hivatkozott kép hiányzik, s az egész leletanyagban ezen a darabon kívül kőeszközformai szempontból nincs említésre méltó. Az viszont biztos, hogy a múzeumi leltári és gyarapodási naplósám egyértelműen e két lelőhelyre azonosítja a leleteket.

Mivel azonban nem egyezik minden információ, teljes bizonyosságot akkor nyerhetünk, ha további lelőhelyek között illeszkedő leleteket találunk. A felmerült kérdések tisztázása érdekében fontos lenne, hogy ezek a Mexikövölgyi- és a Diósgyőr-Tapolca-barlang leletanyagából kerüljenek elő, bár más lelőhelyekről is ugyanolyan fontosak, mert a jelenséget mindenképpen megerősítik majd. Ha a szóban forgó lándzsahegy valóban két külön lelőhelyhez tartozik, Közép-Európában ez lenne a legidősebb (30 000–40 000 éves) és az első, Szeleta-kultúrához köthető, két lelőhely közötti illeszkedés.

LENGYEL GYÖRGY
SZOLYÁK PÉTER